

CONS TANTIN OPLE

HOLSTUN
CONSTANTINOPLA
ESERI

Ömer Eğecioğlu
Santa Barbara, CA, ABD
omer@cs.ucsb.edu

Chicago şehrindeki Newberry Kütüphanesi'nin internet sitesinin derinliklerinde Holst'un **Constantinople** adlı bir eserinin nota kapağına rast geldim.

"Driscoll Tarihi Müzik Koleksiyonu" bölümünde bulunan bu görselin altyazısında "**Bestecisi Gustav Holst (1874-1934)**" ibaresi yer alıyor.

Kapağın kendisinde de, "**Constantinople, Musique Turque, For the Pianoforte, composed by Holst**" yazılı.

Sevilen eseri *Gezegenler Süiti* ile ün kazanmış olan İngiliz besteci Gustav Holst (1874-1934).

Gezegenler Süiti'nin bestecisi **Gustav Holst**'un (1874-1934), 1918 Kasım-1919 Haziran tarihleri arasında İstanbul'da ve Selanik'te İngiliz işgal birliklerinin müzik eğitmeni ve yönetmeni olarak görev yaptığını biliyoruz. Üç ay İstanbul'da kalan bestecinin günlüğü ve şehirde geçirdiği zaman üzerine müzikolog Emre Aracı'nın geniş kapsamlı bir makalesi 2014 Şubat'ında yayımlanmıştı.¹

Bir başka ünlü İngiliz besteci Edward Elgar'ın *Smyrna* adlı bir piyano eseri var ama Gustav Holst'un İstanbul izlenimi olarak *Constantinople* diye bir piyano parçası yazdığını duymamıştım, dolayısıyla çok şaşırdım.

Sonra anladım ki bu eserin Gustav Holst'un yapıtları arasında yer almamasının iyi bir nedeni var; eseri yazan tanıdığımız *Gezegenler Süiti*'nin bestecisi değil de büyük dedesi **Matthias Holst**. Yanlışlık kütüphanenin verdiği bilgiden kaynaklanıyor.

Ama iş burada bitse iyi. Matthias Holst'a ait bu notanın kapağına erişmek kolay ama notanın kendisini elde etmek için epeyce uğraşmam gerekti. İnternet ve uluslararası kütüphanelerin ortak arama motorlarının gösterdiğine göre bu partiyon bütün dünyada tek bir koleksiyonda bulunuyor, o da Pennsylvania Üniversitesi'nin Keffer Collection of Sheet Music Kütüphanesi'ndeki "Nadir Eserler" bölümü.

Neyse ki bu kütüphanenin görevlileri bana çok yardımcı oldular ve bu notaya erişmemi sağadılar. İçinde bir de "**Turkish Rondo**" bölümü olan bu eserle başka müzikseverlerin de ilgileneyeceğini düşünerek birkaç sayfasını yayımlamak istedim. Partiyonun kapağını ve "Turkish Rondo" bölümünü yazının sonunda bulabilirsiniz.

MATTHIAS HOLST

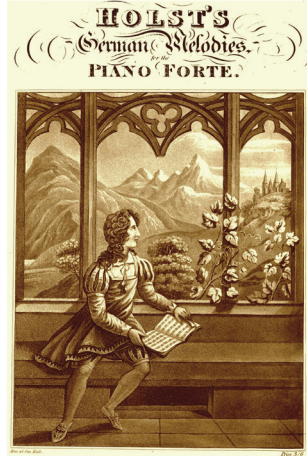
Matthias Holst'un (1759-1845) ataları İsveç ve Almanya'dan geliyor. Kendisi 1759'da Ortaçağ'da İsveç'in, o zamanlar ise Rus İmparatorluğu'nun egemenliği altında olan, bugünkü Letonya'nın Riga kentinde doğmuş. Bir süre St. Petersburg'da yaşayıp sarayda Çar'ın ailesine arp dersleri vermiş, burada kompozitör ve piyanist olarak hayatını kazanmış. Besteci, piyanist ve arpist olarak tanınmış. Yaptığı çok sayıda beste var, bunlar genellikle piyano için bestelenmiş ve oldukça ticari tarzda müzik.

Bir söylentiye göre, en yakın arkadaşının karısını hamile bıraktığı için 19. yüzyılın başında Rusya'dan kaçmak zorunda kalmış. Bir başka söylentiye göre ise politik görüşleri biraz sivri olduğu için İngiltere'ye kaçıp Londra'ya yerleşerek kendini kurtarmış. Her hâlûkârda Matthias Holst'un renkli bir karakter olduğu anlaşılıyor.

O zamanlar Londra'da yabancı müzisyenler pek revaçta olduğu için, Matthias'ın öğrenci bulmakta güçlük çekmediği sanılıyor. İngiltere'de yayımladığı eserlerinin ilki 1805 tarihine rastlıyor. Bir süre sonra kendi yayınevini ve müzik dükkanını kurup, müzisyen, müzik ve müzik enstrümanı satıcısı ve müzik yayıncısı olarak belli

Matthias Holst'un piyano için iki bestesinin nota kapakları: Çin Rondosu ve Alman Melodileri. Çin Rondosu'nun kapağındaki hayali gravürde üzerinde hilâl bulunan, Fransızca'da Chapeau Chinois, Pavillon Chinois; İngilizce'de Turkish Crescent, Jingling Johnny adları verilen çevgen dikkati çekiyor.

bir isim yapmış. 19. yüzyılın başında çıkan çok sayıda eseri var ama 1830'dan sonra yayımlanmış yeni kompozisyonları bulunmuyor.

HOLST'UN MÜZİĞİ

Eserleri arasında zamanın ünlülerine ithafen yazılan parçalar, popüler opera aryaletlerinden piyano için uyarlamalar, piyano dört el için eserler, potpuriler, çeşitli ülkeleri ve egzotik kültürleri müzikle resmetme amaçlı karakter parçaları bulunuyor. Bunlar genellikle amatörler tarafından evlerde çalınmak üzere yazılmış ticari ve basitçe eserler: *Kır Evi Dansı, Köy Rondosu, Kale Marşı, Çoban Rondosu, Ormancılar, Wellington'un Marşı, İsveç Kralı'nın Marşı, Der Freischütz'dan Marş ve Rondo, Çerkes Rondosu, Tatar Rondosu, İspanyol Bolerosu, Amerikan Rondosu, Portekiz Marşı, Çingene Rondosu, İrlanda Melodisi, Çin Rondosu, Tirol Marşı ve Rondosu, Rus Dansları, Alman Melodileri* gibi başlıkları var.

İngiltere Ulusal Kütüphanesi (British Library) kataloğunda yapılan tarama, bu kütüphanenin nota koleksiyonunda Matthias Holst'un özgün bestesi yahut da piyano için uyarlaması olan 170'den fazla girdi gösteriyor.

HOLST AİLESİ

İngiltere'ye göç eden Matthias'ın oğlu **Gustavus Valentine**, Londra'nın batısında Bristol yakınlarındaki Cheltenham'a yerleşti. Gustavus'un torunu **Gustav Holst** da burada doğdu. *Gezegener Süiti* bestecisinin baba tarafından şeceresi şöyle: **Matthias Holst** (1759-1845), **Gustavus Valentine Holst** (1799-1870), **Adolph von Holst** (1846-1901), **Gustav Holst** (1874-1934).

Matthias Holst'un müzik öğretmeni olan oğlu Gustavus Valentine, adının daha prestij taşıyıp havalı olması, aristokrat görünerek İngiliz müzik öğrencilerine daha çekici görünmesi için "von" önekini ekleyerek soyadını "von Holst" yaptı. Gustavus'un çocukları da soyadlarında bu "von" ekini tuttular, ta ki Matthias Holst'un torununun oğlu Gustav Holst, Birinci Dünya Savaşı'nda İngiltere'de bir Alman soyadı taşımanın verdiği büyük rahatsızlıktan olacak ki, "von"u atarak soyadını tekrar Holst'a çevirdi.

Matthias Holst 1845'de Londra'da öldü. *The Gentlemen's Magazine* adlı derginin Haziran 1845 tarihli sayısında çıkan ölüm ilanları arasında "11 Nisan'da Mary-St. Hampstead-Road adresindeki kızının evinde, 86 yaşında, ünlü besteci Matthias von Holst" duyurusu yer alıyor. Holst'un mezarı Londra'da Kensal Green Mezarlığı'nın Anglikan Kilisesi bölümünde bulunuyor.

NOTALAR

Constantinople: Musique Turque for the Pianoforte'nin kapak resmini Dominico Canova adlı sanatçı yapmış. Litograf ise Anthony Lambert adlı bir taşbasma sanatçısına ait. Canova'nın bu manzarayı İstanbul'u görmeden yaptığı anlaşılıyor: sağ ön planda İstanbul'un florasında yer almayan palmye ağaçları var. Ayrıca cami cephelerinin görünümü yanlış ve minareler oransız.

Eser üç bölümden oluşuyor:

Allegro Alla Turca
Andante
Rondo Turco (Allegro)

Bunlardan **Andante** bölümünde yer alan "The Bass in imitation of the TURKISH THEORBO" anlatım terimiyle piyanoda sol elin "**Türk theorbosu**" taklidi yaptığı belirtiliyor. *Theorbo* adı verilen müzik aletleri Avrupa müziğinde özellikle 16. yüzyıldan 19. yüzyıl başına kadar popüler olan lavta ailesinden sazlardı. Bu sazlar hem melodi

16. yüzyıldan 19. yüzyıl başına kadar popüler olan theorbo cinsleri.

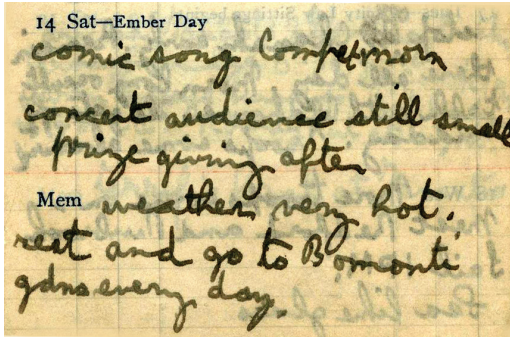
hem de bas tellerinden oluşan yapıları ve kendilerine has boğukça tınıları ile genellikle eşlik aletleri olarak kullanılıyorlardı. Holst'un kastettiği eşlikçi Türk enstrümanı büyük bir olasılıkla bildiğimiz **ud**.

Notanın basımı Firth & Hall adlı bir yayınevi tarafından New York şehrinde, tahminen 1823-1826 yılları arasında, yani II. Mahmud tahtta olduğu zaman yapılmış. Eserin Amerika'da basımı İngiltere'de ilk yayımlanmasından sonra gerçekleştiği için *Constantinople*'un bestelenme tarihi olarak 1820 civarı demek uygun olacak.

GUSTAV HOLST

Holst Foundation adını taşıyan internet sitesinde Gustav Holst'un İstanbul'da tuttuğu günlüğe sayfalar bulmak mümkün. Organize ettiği konserler hakkında fikirlerini not alan Holst, günlüğünde ve yazdığı mektuplarda İstanbul'da ifa ettiği hizmetler, günlük hayatından kesitler, müzik icralarının kalitesi hakkında gözlemler, Boğaz'ı geçerken duyduğu haz gibi izlenimlerine yer veriyor. Yaz aylarında Bomonti bira bahçelerine sık sık uğradığını öğreniyoruz.

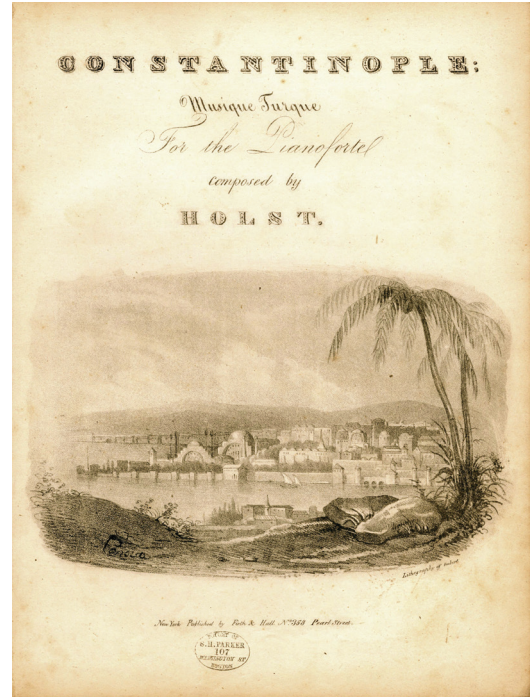
14 Haziran 1919 Cumartesi günü, günlüğüne düşüğü notlar bestecinin İstanbul'daki yaşamının tipik bir gününü özetliyor gibi: "Komik şarkı yarışması, az sayıda konser dinleyicisi, ardından mükâfat dağıtımı, çok sıcak havalar, biraz dinlenme, aşağı yukarı her gün Bomonti bahçelerini ziyaret," diye yazıyor besteci.

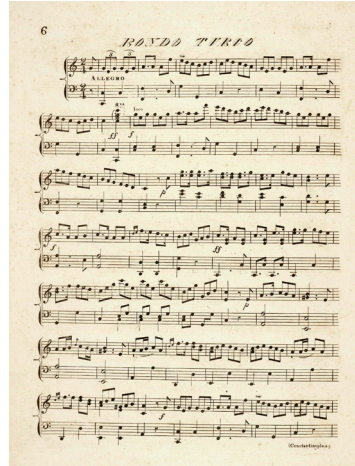
Gustav Holst'un günlüğünde 19 Haziran 1919 tarihli notlar

Dikkat çeken bir başka nokta da Gustav Holst'un İstanbul'dan eşi Isobel Holst'a yazdığı 26 Mart 1919 tarihli mektuptaki düşünceleri. Burada Holst "Türklerin barbarlığı" üzerine şu talihsiz sözleri kullanıyor: "Gördüğüm kadarıyla Türkler iyi savaşçılar, ama ellerinden başka birşey gelmiyor. Dinlerini, eiyazılarını ve sanatlarını Araplardan almışlar. Tek bildiğim Türk icadı fes, o da bir türbanla karşılaştırılınca çok aptalca kalıyor. Arap ve Türk arasındaki fark, bana Yunan ve Romalı arasındaki farkı anımsatıyor, ama Romalılar öldürmek dışında bazı şeyler de yapabiliyorlardı, Türkler yapamaz sanırım."

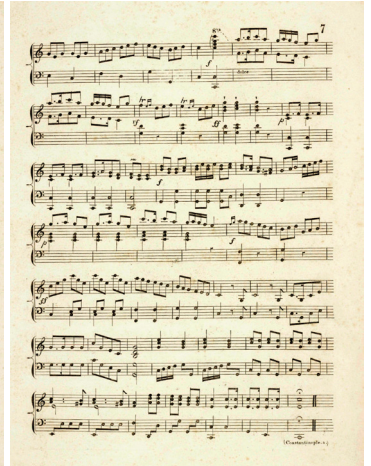
İngiliz müzisyen Holst Ailesi'ne ek olarak bir başka müzisyen Holst'un da Danimarkalı **Eduard Holst** olduğunu hatırlatalım. Besteciliğinin yanısıra oyun yazarı, aktör ve dans ustası olan Eduard Holst'un (1843-1899) solo piyano ve şan için bini aşkın eseri bulunuyor.

Holst – Constantinople - Kapak

Holst - Constantinople – "Türk Rondosu"- Sayfa: 6

Holst - Constantinople – "Türk Rondosu"- Sayfa: 7

DİP NOTLAR

1 Emre Aracı, "İşgal İstanbul'unda Bir İngiliz Besteci," *Andante*, Sayı 88, Şubat 2014, s. 42-45

2 <http://www.imogenholst.org/explore/collection-highlights-2>.

3 Holst Foundation ve Christopher M. Scheer, 'A direct and intimate realization': Holst and Formalism in the 1920s, in Matthew Riley (Ed.), *British Music and Modernism, 1895-1960*, Ashgate Publishing, 2010, s. 110.)